

מאמר ד"ה

לא תהי' משכילה

ה'תשי"ב

(עם הוספות)

יו"ל על ידי

ישיבת תומכי תמימים ראשון לציון

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד

פרתה דבר

לקראת ש"ק פר' משפטים, הננו מוציאים לאור מאמר ד"ה "לא תהיה משכלה" שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח לאמר בהתוועדות דשבת פרשת משפטים, פר' שקלים, מברכים החודש אדר ה'תשי"ב. (מתוך הוצאת וועד חיילי בית דוד).

ביומני התמימים מאותה שבת נכתב:

"הי' מאמר ד"ה לא תהי' משכלה. המאמר הי' בלי הקדמות, ומיד כשנכנס ציוה לנגן ואח"כ אמר את המאמר. בהמאמר נתבאר ענין משכלה ועקרה ברוחניות, דיבר על שביעות הרצון מאהבה ויראה, והעדר שביעות הרצון הוא ע"י ההתבוננות בענין את מספר ימיך אמלא. בענין הזה בכה כ"ק שליט"א מאוד. כשדיבר על ימים יוצרו הי' מפחיד מאוד (זייער שרעקליך), כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה מאוד, והניח ראשו על השולחן ובכה. במיוחד הי' זה בתיבות "מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה", כאשר אמר תיבות במלך מלכי המלכים הפסיק בבכי, ועבר כמה רגעים והמשיך לומר תיבות הקב"ה. המאמר ארך חמישים וחמש דקות, עד עתה לא הי' עוד מאמר כזה ארוך. אמרו שכרך המטפחת על יד ימין, לא כמו בכל פעם על יד שמאל"

אודות המיוחד במאמר זה, הננו להביא בזה העתקה מהספר "ימי מלך" ח"ג ע' 1129-1125 המתאר את מה שהתרחש בבית חיינו בעת אמירת המאמר:

"בהתוועדות שבת קודש פרשת משפטים תשי"ב אמר הרבי שליט"א מאמר חסידות הפותח בפסוק "לא תהיה משכלה", מאמר ארוך ונדיר העוסק בענין עבודת האדם בצורה מעמיקה ויסודית ביותר.

המשפיע הדגול הרה"ח ר' מנחם מענדל פוטרפאס ששהה אז ברוסיה ציין כי זהו המאמר הראשון מכ"ק אדמו"ר שליט"א שהגיע אל החסידים מעבר למסך הברזל, הופץ שם בין אנ"ש והגיע אל בתי הכלא ולמחנות עבודות הכפיה, וחיזק מאד את רוחם ונפשם בגלות הקשה.

אף החסידים שעל אתר יצאו מכליהם למשמע הגילויים הנשגבים שבאותה שבת.

ב"קטעי יומן" שבגליון 235 של "כפר חב"ד (כ"ח תמוז תשמ"א) עמ' 16:

"ש"פ משפטים הי' מאמר ד"ה לא תהיה משכלה, המאמר הי' בלי הקדמות ומיד כשנכנס צוה לנגן ואח"כ אמר את המאמר. בהמאמר התבאר ענין משכלה ועקרה ברוחניות, דיבר על שביעות הרצון מהאהבה ויראה והעדר שביעות הרצון הוא על ידי התבוננות בענין את מספר ימיך אמלא. בענין הזה בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאד, כשדיבר על ימים יוצרו הי' מבהיל מאד, כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה מאד, והניח ראשו על השולחן ובכה, ביחוד הי' זה בתיבות "מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה" – כאשר אמר תיבות: "במלך מלכי המלכים" הפסיק בבכיה ועבר כמה רגעים והמשיך לומר: "הקדוש ברוך הוא". המאמר ארך חמישים וחמישה מינוט, עד עתה לא הי' מאמר כזה ארוך."

ובאותו ענין מובא קטע מתוך מכתב ששיגר החסיד המופלא ר' משה גוראריי ז"ל לאחד החסידים בארץ הקודש, המכתב מיום ב', ערב ראש חודש אדר תשי"ב:

“בשבת קודש הי' התוועדות הי' מאמר על פסוק לא תהיה משכלה ועקרה כו' את מספר ימיך אמלא. והרבה דברי עבודה. הבכיות העצומות של כ"ק ממש קורעים הלב אף לב האבן. השתדל להתאפק בכל כחו ולא יכול והדמעות נגרו על השולחן. וכל דבר יצא מתוך פנימיות עומק הנשמה. לא הבנתי אף פעם מה זה הזזת הנפש ומרירות של עומק פנימיות הנפש. אין להעלות על הכתב ואין בכחי לתאר את מה שראיתי והרגשתי. דיבר איך שצריכים ליקר כל רגע, מה היו יכולים לעשות ומה עושים, וה' יתברך ימלא הימים כו'.

האמת אגיד לכם שאיני יודע לכתוב מה שמעתי כי כל כך היו הבכיות העצומות שלו מתוך תוכיות לב ונשמה וכל כך היינו בהתפעלות און צו רירט עד שאיני יודע בדיוק המילים אבל הכוונה ברורה לי שכל רגע ושעה ויום יקר ויהיה דין וחשבון והאחריות והחוב והזכות. והעיקר הוא מה שלא נמסר בדיבור. עמדתני על ידו ממש וראיתי את ההתאפקות וההתאמצות שלא לגלות הצער והמרירות ושלא לבכות כל כך אבל גדל מאד הפנימיות על כל מעצורי הנפש.

אחרי המאמר כמה רגעים לא היה יכול להרגע וניגב הדמעות. עבר במחשבתי איך מעיזים לפני כבוד קדשו לבוא... ואצלו אשר כל רגע בחשבון, באים בסברות ובהבטחות שפעם יעשו ומתרצים העבר וכהאי גוונא. התביישתי לבין עצמי ממש.”

ידוע בשער בת רבים, הלהט שעסק משפיע הישיבה הרה"ח אברהם מייזליש ע"ה בהקניית אותיות המאמר לתלמידי ישיבתנו, ועידודו לכל תלמיד שיהיה מונח במאמר זה. הוצאת החוברת לעילוי נשמתו וכהמשך לחיות המיוחדת שלו בהקניית המאמר לתמידי הישיבה.

בתור הוספה נדפסו כאן, חלק מלקו"ש חט"ז שיחה לפר' משפטים (ד), (החל מאות ה') המביאה חלק ממאמר זה, כפי שהוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח. כמו כן הובאה שיחת שבת פ' משפטים תשי"ב - בלתי מוגה וקטעי יומן מאותה התוועדות, לצד סיכום המאמר.

ועל ידי הלימוד בענינים אלו, זוכים מי"ד (כמבואר בהערה קמ"ח בדבר מלכות לש"פ משפטים תשנ"ב) ממ"ש לשלימות ההתגלות של כ"ק אדמו"ר מלך המשיח שליט"א בגאולה האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש ממש ממש.

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

בס"ד. ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ח אדר, ה'תשי"ב.

(הנחה בלתי מוגה)

לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, את מספר ימך אמלא'. הנה כתיבת לא יהי' יש בזה ב' פירושים: לשון ציווי ולשון הבטחה. דכמו"כ הוא כמה שאומר לא תהי' משכלה ועקרה גו', שיש בזה ב' פירושים: לשון ציווי — עס טאר ניט זיין קיין משכלה ועקרה, ולשון הבטחה — עס וועט ניט זיין קיין משכלה ועקרה. דזה קאי על מ"ש לפני זה², ועברתם את הוי' אלקיכם וברך את לחמך ואת מימך והסירותי מחלה מקרבך, הנה ע"ז הוא אומר אח"כ לא תהי' גו'. דבכללות הוא ההבטחה על ג' הענינים דכני חיי ומזונא רויחא. דוברך את לחמך ואת מימך — הוא ההבטחה על מזונא רויחא, והסירותי מחלה מקרבך את מספר ימך אמלא — הוא ההבטחה על חיי, ולא תהי' משכלה ועקרה בארצך — הו"ע בני. ובכל אחד מהם הוא מוסיף ברכה שיהי' בהצלחה בריכוי ובהפלגה ביותר. דזהו אומרו וברך את לחמך ואת מימך, דאת לחמך ואת מימך הו"ע מזונא רויחא, הנה ע"ז הוא מוסיף בזה תיבת וברך, היינו שיהי' בהפלגה ביותר. וכמו"כ בהענין דחיי, והסירותי מחלה מקרבך, הוא מוסיף את מספר ימך אמלא. וכמו"כ בהענין דבני, לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, הוא מוסיף אשר לא רק שלא תהי' עקרה, כ"א גם שלא תהי' משכלה. דהנה יעקב אבינו, אף שהי' זקן, מ"מ כשחשב שחסר א' מבניו אמר³ כאשר שכולתי שכלתי. וע"ז הוא אומר לא תהי' משכלה, היינו שיהי' ברכה בענין דבני, והוא אשר לא תהי' משכלה, שיהיו באריכות ימים בדרך הראוי' להיות.

השאלה: כיצד
שייכת עבודה
בשלימותו
יתברך
ביאור
הסתירה: מצד
אחד הקב"ה
הוא שלימותא
דכולא, ומצד

והנה כללות הענינים דכני חיי ומזונא רויחא, תלוי במ"ש לפני ועברתם את הוי' אלקיכם. והיינו שהוא תנאי דבר, דכאשר יהי' ועברתם את הוי' אלקיכם, הנה אז וברך גו'. דאף שאמרו רז"ל⁴ בני חיי ומזונא לאו בזכותא

(1) פרשתנו כג, כו. — לכללות המאמר ראה בארוכה ד"ה זה בתו"א פרשתנו עח, ד ואילך. ועם הגהות וכו' — באוה"ת שם ע' א'רמח ואילך. שם (כרך ז) ע' ב'תשכט ואילך. תו"ח פרשתנו תכט, ב ואילך. ד"ה ועברתם את ה' אלקיכם גו' במאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' תב ואילך. אוה"ת שם ע' א'קצח ואילך. שם ע' א'ריט ואילך (והגהות לד"ה זה — שם ע' א'רלב ואילך). שם ע' א'רלט ואילך. שם ע' א'רמד ואילך. ד"ה הנ"ל תרס"ב. (2) פרשתנו שם, כה. (3) מקץ מג, יד. וראה פרש"י תולדות כז, מה. (4) ראה מו"ק כח, א. זח"א רז, סע"ב. תקו"ז ח"ע (קכו, א). מקומות שנשמנו ב"שערי זהר" (מרגליות) למו"ק שם. וראה לקו"ת עקב טו, ב"ג. ברכה צט, ריש ע"ד. אוה"ת וירא (כרך ד) תשנה, ב ואילך. ביאור"ז להצ"צ וירא ע' מד ואילך. שם (כרך ב) ע' תרלו ואילך. ועוד.

שני מצינו
מאמרי חז"ל
אם עבודת
האדם פועלת
למעלה.

תליא מילתא אלא כמזלא תליא מילתא, דמזלא הוא מדריגה כזו שאין ענין הזכות נוגע שם, מ"מ הוא תלוי ג"כ בענין העבודה דוקא. וצריך להבין כללות ענין העבודה. דהנה למטה מוכן ענין עבודת העבד לאדונו, דאף שהוא אדון, ואדון באמת, מ"מ הרי יש גם מה שחסר להאדון, וע"ז הו"ע עבודת העבד, דכאשר העבד עובד את אדונו למלאות מחסורו או להשלים את רצונו, הנה ע"י עבודתו יש שלימות להאדון, ובמילא יש שלימות גם להעבד העובד. אבל למעלה דאיהו שלימותא דכולא⁵, אינו מוכן מה שייך שם ענין העבודה. וכיותר אינו מוכן שהרי אמרו רז"ל במדרש⁶ וכי מה איכפת לי' להקב"ה למי ששוחט מן הצואר או מי ששוחט מן העורף, לא ניתנו המצות אלא לצרף בהן את הבריות. דמזה מוכן, שכל ענין המצות הוא רק בשביל לצרף בהן את הבריות, אבל אין זה שהענין נוגע לו. וכמו"כ מצינו כו"כ פסוקים שכללות ענין קיום המצות אין זה נוגע לו, כמ"ש⁷ אם חטאת מה תפעל בו ורכו פשעך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו, הרי שאין זה נוגע למעלה. ואם כן אינו מוכן מהו ענין העבודה שאומר ועבדתם את הוי' אלקיכם. ובכל אופן אינו מוכן מה שמצינו סתירות בדברי רז"ל⁸, דלפעמים איתא מה איכפת לי' כו', ולפעמים איתא⁹ על פסוק¹⁰ ועתה יגדל נא כח אד', דע"י קיום התומ"צ נעשה הגדלה בשם אד', וכמו"כ מצינו שע"י העדר העבודה נעשה [העדר כבי' למע'], וכדאיתא במדרש¹¹ עה"פ¹² צור ילדך תשי, דבזמן שאין ישראל עושין רצונו של מקום (היינו העדר קיום התורה ומצוות) כביכול מתישין כח גדול של מעלה הרי שהעבודה שלמטה נוגע.

גבול השפעת
העבודה:

מאריך ולמטה,
ולא בעתיק

העבודה
נוגעת בסדר
ההשתלשלות

והנה מבואר ע"ז בחסידות¹³ שזה תלוי באיזה מדריגה שמדברים, דהנה במדריגת אדון יחיד שרש השרשים¹⁴, שהוא למעלה מהשתלשלות, הנה שם אין נוגע העבודה שלמטה. אבל בכחי' שצריך לייחד שם הראש והסוף שבה, הנה שם נוגע ענין העבודה. וכמבואר בעבודת הקודש¹⁵ דכסדר ההשתלשלות נוגע ענין העבודה. דראשית ההשתלשלות הוא מתכמה, דחכמה

(5) עבודת הקדש ח"א פ"ח. הובא בלקו"ת עקב טז, סע"א. ובכ"מ. 6) ב"ר רפמ"ד. ובכ"מ. חנומא שמיני ת. 7) איוב לה, ר"ז. 8) ראה עבודת הקדש חלק העבודה פ"ג. הובא בשלי"ה שער הגדול כט, ב ואילך. אוה"ת פרשתנו ע' אריט ואילך. ובכ"מ. 9) לקו"ת שלח ד"ה ועתה יגדל נא כח אד' פ"ג (לט, ב ואילך). ובביאור ע"פ זה (מ, א). אוה"ת שלח ד"ה זה פ"ב (ע' תסט ואילך). מבחי' עה"פ. ראה איכ"ר שבהערה 11. אוה"ת נ"ך ע' תרעט. ובכ"מ. 10) שלח יד, יז. 11) איכ"ר פ"א, לג. וראה אוה"ת פרשתנו ע' תעב. תעט. נ"ך ע' תרעט. ועוד. 12) האזינו לב, יח. 13) ד"ה צאינה וראינה עזר"ת (סה"מ עזר"ת ס"ע קצה ואילך). ד"ה בשעה שהקדימו תשי"ב. וראה גם ד"ה זאת תורת העולה תרע"ח. חש"מ. 14) עבודת הקודש ושל"ה שבהערה 8. 15) שם.

– באורות
ובכלים,
ועד לשורש
הנאצלים
באריך, אך
לא בעתיק
המובדל
לגמרי.

היא ראשית, הנה שם נוגע ענין העבודה. וכמו"כ בכתי' אריך שבה. דהנה בכתי' יש ב' בחינות, כתי' עתיק וכתי' אריך. ובכתי' אריך שהוא שרש הנאצלים, הנה שם נוגע ענין העבודה. דהנה בכלים שם נוגע ענין עבודת הנבראים, דענין הכלים הו"ע מציאות דזולת. דכלים הם העלם האור, היינו שהוא מציאות זולת, דכאשר מאיר האור אז ישנו רק להמקור, ואין שום מציאות דזולת, אבל כלים שהם העלם האור, הם מציאות דזולת, וכריכוז השתלשלות נתהווה מהם כתי' נבראים. ולהיות שהכלים הם ענין של זולת, וסוף סוף הנה ע"י ריכוז השתלשלות נעשה מהם כתי' נבראים, לכן בכתי' הכלים נוגע שם ענין עבודת הנבראים, והיינו דע"י העדר העבודה נעשה פגם בהכלים. אמנם גם בהאור, הנה גם בו נוגע ענין העבודה, דע"י העדר העבודה, מסתלק האור מהכלי. דאף שבהאור אין בו פגם, אבל מ"מ ע"י פגם הכלים מסתלק האור מהכלי, ויש בו ענין הסילוק. והיינו שזה מה שהאור מסתלק מהכלי, הרי זה נוגע בהאור, דכוונת האור הוא, שיהי' בהכלים ויאיר בהם, וכאשר מסתלק מהכלי, הנה אז אינו ממלא את תפקידו. וזהו שענין העבודה נוגע גם בהאור, דע"י העדר העבודה נעשה סילוק האור שמסתלק מהכלי, דכמילא לא נשלם הכוונה שבו. והנה גם בהאור שלמעלה מהתלבשות בכלים, הנה גם שם נוגע ענין העבודה. להיות דהאור גם טרם שמתלבש בכלים, הוא שרש על כל פנים להאור המתלבש, לכן גם בו נוגע ענין העבודה. וזהו ג"כ מה שבכתי' הכתי', היינו בכתי' אריך, נוגע שם ענין העבודה. להיות דכתי' אריך הוא שרש לנאצלים, ולהיותו שרש לנאצלים שבהם (כנאצלים) נוגע ענין העבודה כנ"ל, לכן גם בו (בכתי' אריך), נוגע שם ענין העבודה, אמנם בכתי' עתיק, שהוא כתי' אדון יחיד שרש השרשים, שהוא למעלה מלהיות שרש לנאצלים [דזהו דיוק הלשון שרש השרשים, ולא שרש הנאצלים. וכאמת הוא נבדל גם מזה, היינו שאינו שרש גם לכתי' שרשים, היינו לכתי' אריך. דמה שנאמר שרש השרשים, אין הכוונה שהוא שרש להם, שהרי עתיק הוא מלשון ויעתק¹⁵, והיינו שהוא מובדל גם מכתי' אריך, ומה שנקרא שרש השרשים, הוא רק בשם המושאל]. הנה שם אינו נוגע ענין העבודה. וע"ז אומרים אם חטאת מה תפעל בו ורכו פשעך מה תעשה לו, אם צדקת מה תתן לו וגו'.

אמנם כאמת אין זה מספיק עדיין לבאר מ"ש ועבדתם את ה"א, דמ"ש ועבדתם גו' קאי על מדריגות דסדר השתלשלות. דהנה מבואר בחסידות¹⁶,

*15) לך לך יב, ח. תולדות כו, ב. וראה לקו"ת חוקת סו, ב. דרושים לר"ה סא, ג. סה"מ אידיש ע' 84. 16) אוה"ת פרשתנו רד"ה ועבדתם גו' הב' ע' אריט (וראה גם שם ע' א'רלב). ורד"ה זה הג' – שם ע' א'רלט.

נגיעת העבודה

בעצמות:

לא בעצם

העבודה אלא

בתוצאתה

אף שעצמותו

ית' למעלה

מגדרי עבודה,

תכלית

העבודה –

זיכוכ הבריות

והסרת המחלה

– פועלת גם

בעצמות.

בפסוק זה דועבדתם גו', יש סתירה מרישא דקרא לסיפא. דכתחילה הוא אומר ועבדתם את הוי' אלקיכם, וברך את לחמך ואת מימך – לשון נסתר, ואח"כ הוא אומר והסירותי מחלה מקרבך – לשון נוכח, כמדובר בעדו. והענין בזה הוא על פי מה שכתב הרמב"ן בהקדמתו לפירושו*16 על התורה, שלא כתב משה רבנו התורה כמדובר בעד עצמו כו' אבל משה רבנו כתב כו' כשלישי המדבר. היינו ארבעת הספרים הראשונים של התורה, כתבם כשלישי המדבר. דאין זה כמו שמשה מדבר בעד עצמו – שאז הי' צריך לומר וידבר הוי' אלי, ואין זה כמו שהוי' מדבר – דאז הי' צריך לומר ואדבר אל משה, כ"א שהוא כשלישי המדבר, דאין זה בחי' הוי' ואין זה בחי' משה, כ"א שלישי המדבר, וואס ער דערציילט אז וידבר הוי' אל משה. דשלישי המדבר הוא בחי' עצמות ומהות א"ס ב"ה, שלמעלה מבחי' דשם הוי' ומשה. דשם הוי', אף שהוא הי' הוה ויהי' כאחד¹⁷, מ"מ הוא שייך להתהוות¹⁸ (להשתלשלות), ובחי' עצמות ומהות הוא למעלה מזה, ומכל שכן שהוא למעלה מבחי' משה, היינו שהוא למעלה משניהם, נאר ער דערציילט וואס איז פארגעקומען אין סדר השתלשלות, אז וידבר הוי' אל משה, דזהו ענין שלישי שהוא בחי' העצמות. דהנה כללות ההשתלשלות נחלק לב' ענינים: בחי' ממכ"ע ובחי' סוכ"ע. בחי' אורות ובחי' כלים. בחי' האור כמו שהוא לעצמו, והגילוי כמו שהוא לזולתו. דב' ענינים אלו הו"ע סדר השתלשלות. דזהו ענין בחי' יחינו מיומים¹⁹. אבל ביום השלישי¹⁹, הו"ע הגילוי דעצמות ומהות א"ס ב"ה. וזהו ענין שלישי המדבר, דזה קאי על בחי' העצמות. וזהו אומרו ועבדתם את הוי' אלקיכם, דשלישי המדבר אומר דכאשר ועבדתם את הוי' אלקיכם, הנה אז וברך את לחמך ואת מימך, דזה קאי על הוי' שהוא יברך את לחמך ואת מימך. ועוד זאת דוהסירותי מחלה מקרבך, והסירותי לשון נוכח, היינו ששלישי המדבר אומר לשון נוכח, שהוא בעצמו יסיר מחלה מקרבך. דכל זה הוא ע"י ועבדתם את הוי' אלקיכם, דע"י העבודה, הנה לא זו כלבד אשר וברך את לחמך ואת מימך, דוברך קאי על הוי', אלא עוד זאת דוהסירותי מחלה, שע"י העבודה הנה גם שלישי המדבר בעצמו יסיר מחלה מקרבך. ואם כן מובן מזה, שענין העבודה נוגע גם לבחי' שלישי המדבר, שהו"ע העצמות. וצריך להבין איך בחי' העבודה מגעת לשם, והרי אם צדקת מה תתן לו. ויש לומר בזה, דאף שמה איכפת לי' להקב"ה כו', הנה זהו דוקא ענין העבודה עצמה, היינו פרטי העבודה עצמה – זה אין נוגע לו ית'. אבל

*16) הובא ונתבאר באוה"ת שם ע' א'ריט. ד"ה ועבדתם תרס"ב. (17) שער היחוד והאמונה פ"ז (פכ, א). מזה"ג רנו, סע"ב. (18) ראה שעהיה"א רפ"ד. ובהנסמן בלקו"ב לתניא (להר"י קארף שי') לשם. תו"ח פרשתנו, ד"ה זה פ"ט (תלג, ב ואילך). (19) לשון הכתוב – הושע ו, ב. וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'רנא. תו"ח פרשתנו פ"ח (תלח, ב ואילך). אוה"ת דברים ע' ב. ואתחנן ע' רל"ר. רלו. ראה ע' תרסא. ועוד.

ענין האתהפכא שע"י העבודה, היינו מה שע"י העבודה נעשה צרוף הבריות²⁰ דבריות הוא בריות בעלמא²¹, כרי' פחותה, ומ"מ נעשה גם בהם צרוף, שהו"ע האתהפכא מיש לאין, הנה זה נוגע גם לבחי' העצמות. וע"ז הוא אומר ועבדתם את הוי' אלקיכם, דע"י העבודה הנה לא זו בלבד אשר וברך את לחמך ואת מימך, שהוא הברכה משם הוי', אלא עוד זאת, דלהיות שבעבודתו פעל ענין צרוף הבריות, שהו"ע אתהפכא, לזאת הנה והסירותי מחלה מקרבך, מבחי' העצמות. ובזה יובן מה שאומר והסירותי מחלה מקרבך, דלפעמים²² איתא כל המחלה אשר שמתי במצרים לא אשים עליך גו', והיינו שהיא מחלה כזו, וואס עס קען יע זיין און עס קען ניט זיין, וע"ז הוא אומר לא אשים עליך, שלא תהי' המחלה. וכאן הוא אומר והסירותי מחלה מקרבך, היינו דהמחלה ישנה, אלא שמ"מ והסירותי, דלהיות שוהסירותי לשון נוכח, קאי על שלישי המדבר, בחי' העצמות, הנה בכחו להסיר גם מחלה זו. דכל זה הוא ע"י הקדמת העבודה דועבדתם את הוי' אלקיכם, דע"ז נמשך מבחי' שלישי המדבר להיות והסירותי מחלה מקרבך.

והנה מ"ש ועבדתם את ה"א, הנה התחלת העבודה ועיקרה היא העבודה ביראה וקבלת עול, שהיא עבודת עבד, דהעבד אינו תופס מקום לעצמו, ועוד יותר שאינו שום מציאות לעצמו²³, והוא כביטול אל האדון. דעבדא בהפקירא ניחא לי²⁴, והיינו אז ער שטייט אין זיינע רצונות דבהפקירא ניחא לי, אלא שהוא ככיווץ וכיטול אל האדון, דמשום זה הוא עושה ומקיים את רצונו²⁵. וזהו ראשית העבודה ועיקרה ושרשה, שהיא העבודה דקבלת עול, והיינו שאף אז ער האט זיך ניט איבער געמאכט, מ"מ בהנוגע לפועל בקיום המצות בסורר מרע ועשה טוב, הוא עושה את עבודתו בדרך קבלת עול, דזוהי ראשית העבודה. דהנה כמה שנוגע לקיום המצות כפועל, בסורר מרע ועשה טוב, הרי אי אפשר לחכות ביז ער וועט זיך איבער מאכן, כ"א גם כמו שהוא נמצא במצבו, אשר לא שינה את רצונו, שכלו, מדותיו ולבושיו, מ"מ הוא עובד עבודתו בקבלת עול. וזוהי התחלת העבודה ושרשה ועיקרה כמבואר בתניא²⁶. וכמו שהוא בכל יום ויום, שהתחלת העבודה הוא מודה אני, וכמו"כ הוא בהתחלת התפלה, איז די ערשטע זאך איז הודו להוי', אז נאך פאר דער התבוננות פון פסוקי דזמרא, און פאר די ענינים פון ברכות קריאת שמע, קריאת שמע ושמונה עשרה, הוא אומר הודו להוי', בחי'

מהות העבודה:
ביטול וקבלת
עול הכוללים
גם אהבה
"ועבדתם"
כעבודת עבד
כביטול, ובכל
זאת כוללת
גם עבודה
מאהבה, שהיא
תנאי לתפילה
ולבירור הנפש
הבהמית.

20) ד"לא ניתנו המצוות אלא לצרף בהן את הבריות" — ב"ר רפמ"ד. ובכ"מ. (21) ראה תניא פל"ב. (22) בשלח טו, כו. (23) ראה קידושין כג, ב וברשב"א שם. (24) גיטין יג, א. וש"נ. (25) ראה בארוכה ד"ה ואלה המשפטים תשל"ח ס"ג ואילך ובהנסמן שם (סה"מ מלוקט ע' שח ואילך). (26) רפמ"א.

הודאה. וכמו שהוא בכל יום, כמו"כ הוא גם בהעבודה בכללות, דאף שלא שינה את עצמו, און ער שטייט אין זיינע רצונות, דעבדא בהפקירא ניחא לי, מ"מ הוא בכיוון וכיטול אל הארון, ועובד עבודתו בקבלת עול.

אמנם מ"ש ועבדתם, וכמו"כ מ"ש²⁷ ולעבדו ככל לבככם, אמרו רז"ל²⁸ איזו היא עבודה שהיא כלב כו' זו תפלה, וכמו"כ מ"ש ועבדתם את הוי' אלקיכם, איחא ברמב"ם²⁹ שהיא העבודה דתפלה. דמזה מובן דמ"ש ועבדתם, אין הכוונה בהעבודה מיראה לבד, כ"א גם העבודה מאהבה, דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא³⁰. דהנה ענין התפלה הוא בין כנפש האלקית, בין כנפש הבהמית. כנפה"א ענין התפלה הוא, דתפלה הוא מלשון תופל³¹, והיינו התחברות נפה"א עם מקור (הכל). וכנפה"ב ענין התפלה הוא, מה שפועל בירור וזיכוך הנפה"ב, והעלאת הניצוצות דגופו וחלקו בעולם. הנה כ' ענינים אלו, הם בהעבודה דאהבה דוקא. דבהעבודה דיראה וקבלת עול, הרי לא שינה את עצמו, ולא פעל בירור וזיכוך נפה"ב, ובמילא לא פעל גם התחברות הנפה"א. דהנה התחברות נפה"א הוא ע"י מילוי רצונו ית', ורצונו ית' הוא שהנשמה תברר את הגוף ונפה"ב, דלזה היתה ירידת הנשמה למטה, דהנשמה עצמה אינה צריכה תיקון, וכוונת ירידתה הוא לפעול הבירור בגוף ונפה"ב³², ולהיות שהוא לא פעל בירור נפה"ב, הרי לא מילא את רצונו ית', אם כן לא פעל התחברות כנפשו האלקית. ודוקא ע"י העבודה דאהבה, הנה אז הוא פועל בירור וזיכוך נפה"ב, ובמילא הוא פועל גם התחברות נפה"א. אבל בהעבודה דיראה אינו פועל מאומה, שהרי לא שינה את עצמו, דנפה"ב היא בתקפה. וכמו שאנו רואים שישנם כאלו שהם ביראת שמים טבעית ובהתכוננות קלה הם יכולים לעורר את היראה, שעל ידה יהי' סור מרע ועשה טוב, אך מ"מ אף אז ער איז גאנץ אין סור מרע ועשה טוב, הרי מ"מ נפה"ב נשארה בתקפה, ואדרכה, נתחזקה במשך הזמן ע"י ריבוי ההשתמשות בה³³, דזהו ג"כ רא"י נוספת על ההכרח בענין העבודה דאהבה דוקא. דהנה עבודה היא מלשון עורות עבודים³⁴, וכמו עורות העבודים, שצריך להיות בזה כו"כ טרחות, אז מען

(27) עקב יא, יג. (28) תענית ב, סע"א. (29) ריש הל' תפלה. (30) ראה זח"ב נה, ב. זח"ג רסז, א. לקו"ת שלח מב, ג. קונטרס העבודה פ"א. פ"ג ואילך. וראה ספר הערכים-חב"ד כרך א ערך אהבת ה' ס"ט. וש"נ. (31) אוה"ת פרשתנו ד"ה ועבדתם גר' הכ' פ"ג — ס"ע אירכב (וראה גם שם ע' אירלד). וכ"ה גם בתור"א תרומה עט, סע"ד. קונטרס העבודה בתחילתו — מל' המשנה כלים פ"ג מ"ה. וראה הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א בסה"מ תשי"ט ע' 79. וראה גם תור"א פרשתנו ד"ה לא תהי' משכלה עט, כ (ובהגהות לשם באוה"ת שם ד"ה זה פ"ח — ע' אירנט). תור"ח שם ד"ה זה פי"א (תלד, ב). רד"ה ועבדתם גר' תקס"ח (ע' תב). אוה"ת שם ע' אקצח (נוסחה שני'). (32) תניא פל"ז מע"ח שער כ"ו. (33) תניא פי"ג (ית, ריש ע"ב). (34) לקו"ת ויקרא ב, ד. וראה תור"א בראשית ה, ב. משפטים עו, א. ובכ"מ.

זאל נעמען א פעל, און מאכן פון איר שתהי' ראוי' לכתובת פרשה, שזה בא בעבודה ויגיעה גדולה. וכמו"כ ענין העבודה, מ"ש ועבדתם, הוא בעבודה ויגיעה גדולה. ואם כן מוכן דהעבודה דיראה אין זה אמיתית ענין העבודה, שהרי אפשר להיות יראת שמים טבעית כנ"ל, שאין זה בא בעבודה ויגיעה, וצריך להיות העבודה דאהבה דוקא, שהיא באה בעבודה ויגיעה גדולה, שהיא אמיתית ענין העבודה, דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא. וזהו ענין ועבדתם, שהוא העבודה דיראה (שהיא התחלת העבודה), והעבודה דאהבה, שצריך להיות שניהם, כמבואר בקונטרס העבודה³⁵. דזהו ועבדתם, שהוא כולל העבודה דיראה ואהבה.

אמנם מען דארף נאך באווארענען, דאף שיש אצלו יראה ואהבה, וישנו באמת, אז ניט ער מיינט אז ער האט אהבה ויראה, כ"א שבאמת יש לו אהבה ויראה, מ"מ אפשר להיות ער זאל האבן אהבה ויראה, און זאל זיך אפשרטעלן דערביי, און וויל ניט גיין ווייטער, והיינו אז ער האט א זעטיקייט מהאהבה ויראה שלו, שיש לו שביעות רצון מזה, דאז הנה לא זו בלבד אשר אפשר להיות, אז זיין אהבה ויראה זאל קיין קיום ניט האבן, כ"א אשר גם פעולת קיום התומצ"צ, מה שנפעל מהאהבה ויראה שלו, יהי' רק כדי כך אויף וויפל עס פאדערט זיך פון דעם שביעות הרצון.

תנאי העבודה:
שלא תהיה
משכלה
ועקרה

וזהו מה שאומר לא תהי' משכלה ועקרה בארצך. דהנה בענין עקרה יש ב' ענינים³⁶: ענין א' בעקרה, הוא שאין לה בית מטרון, דהיינו שאין לה בית קבול כלל להולדה³⁷. דכמו"כ הוא ברוחניות, דלא זו בלבד שאין לו מדות בהתגלות, כ"א שאין לו גם התפעלות שכלית. דלא זו בלבד שיש לו טמטום הלב, כ"א שיש לו גם טמטום המוח, שאינו מתפעל כלל גם בשכלו. והסיבה לזה הוא מפני שהוא כלי מלא, דמדת בשר ודם כלי מלא אינו מחזיק³⁸, ולהיות שהוא מלא מרצונות, אפילו מרצונות דקדושה, שזה הוא רוצה ללמוד, וזה אינו רוצה ללמוד, וכמו"כ בעבודה, אז די עבודה וואס ער האט אין איר א חוש, הוא רוצה, ועבודה זו אינו רוצה, והוא לפי שהוא מלא מרצונותיו, דזה הוא רוצה וזה אינו רוצה, הנה אז אינו כלי קבול לההולדה, להיות דכלי מלא אינו מחזיק. דלא מיבעי כאשר הוא מלא מרצונות נפה"ב, און נאך נידעריקער — פון יצר הרע, שהם הרצונות דדברים האסורים, או אפילו רצונות דדברים המותרים, דאף

העבודה
צריכה להוליד
אהבה ויראה
בני-קיימא,
הן מצד הכלי
להתבוננות והן
מצד שלמות
סדר ההולדה
הרוחני.

(35) פ"ג ואילך. (36) בהבא לקמן — ראה תו"א פרשתנו ד"ה זה (עט, א ואילך). ובהגהות לד"ה זה באוה"ת שם ע' א'רנו ואילך. תו"ח שם ד"ה זה פ"ה ואילך (תלא, ב ואילך). (37) ראה יבמות סד, ריש ע"ב. (38) ברכות מ, א.

שהם דברים מותרים בעצם, אבל להיותו מתאוה אליהם, הרי הם בחי' שד משדין יהודאין על כל פנים³⁹, והרי הוא מלא מרצונות נפה"ב, דלהיותו כלי מלא אינו מחזיק. אלא גם אם הוא מלא מרצונות נפה"א, היינו בקדושה, דעבודה זו הוא רוצה, ועבודה זו אינו רוצה, הנה הוא כלי מלא, שאינו מחזיק, ואינו כלי קבול כלל להולדה, שאינו מחפעל גם בשכלו. וענין הב' בעקרה הוא, דבית מטרון יש לה, והיינו שיש לו כלי קבול להולדת המדה, ומתפעל בשכלו, אלא שאין זה בא בהתגלות בלב. דהנה אהבה נקראת בשם בן, ויראה בשם בת, וכמו שהוא בהולדה בגשמיות, שצריך להיות סדר דימי העבור, שהוולד צריך להתגדל, עד שבא בהתגלות, כמו"כ הוא בהולדה דאהבה ויראה, שיש בזה סדר דימי העיבור, עד שהמדה באה בהתגלות. וכמו שהוא בגשמיות בהולדה, הנה הלידה, היינו התגלות הוולד, הוא בכח האין סוף⁴⁰, כמו"כ הוא בהלידה דאהבה ויראה, דבכדי שתהי' המדות בהתגלות, מבחי' אור זרוע לצדיק⁴¹, שנזרע ע"י תורה ומצוות, הנה צריך להיות בזה כח עליון, והוא העבודה שלמעלה מטעם ורעת. והיינו שצריך להיות הזוה עצמית למעלה מטעם ורעת, לכל הפחות איין מאל אין יאר, בהתחלת העבודה, דאז הוא התגלות האהבה ויראה. וכשחסרה ההזוה, הנה זוהי הסיבה לבחי' הב' דעקרה. וענין משכלה הוא, שאין קיום להאהבה ויראה שלו, והוא מצד שביעות הרצון שלו, אז ער האט א זעטיקייט מהאהבה ויראה שלו, דעי"ז אין לזה קיום, ואין זה שפת אמת תכון לעד⁴². וזהו לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, דאחרי שאומר ועבדתם את הוי' אלקיכם, שהוא העבודה דאהבה ויראה, הוא אומר עוד, לא תהי' משכלה ועקרה, עס זאל ניט זיין קיין משכלה ועקרה, הבאה בסיבת בארצך. וזהו לא תהי' גו' בארצך, שלא יהי' לו שביעות רצון⁴³.

בארצך: עבודה
כלי שביעות
רצון עצמית
גם בעבודה
שלמה אין

ובכדי לפעול בעצמו העדר שביעות הרצון, לזה הוא אומר את מספר ימין אמלא⁴⁴. דכאשר מתכונן שניתנו לו ימים קצובים, לא פחות ולא יותר, ובכל יום ויום הוא צריך לעבוד עבודתו, שבכל יום, שעה ורגע, צריך לעבוד עבודתו בשליחותו בעלמא דין, איז ער אזוי פיל פאריאגט אין דעם, אז ער האט גאר ניט קיין צייט צו טראכטן וועגן זיינע מדריגות. דזהו מה שאמר רבן יוחנן בן זכאי⁴⁵ ואיני יודע באיזו דרך מוליכין אותי. ואחד הביאורים שמבואר בזה

(39) תניא פ"ח (יג, רע"א). מזח"ג רנג, א. רעו, א. (40) ראה גם לקו"ת שה"ש לט, ד ואילך. המשך כל הנהגה תרנ"ב (סה"מ תרנ"ב ע' קל). המשך שמח תשמח תרנ"ז (סה"מ תרנ"ז ע' קעט). ובכ"מ. (41) לשון הכתוב — תהלים צז, יא. (42) משלי יב, יט. וראה תניא פ"ג (יט, א). (43) "בארצך" מל' רצון — ב"ר פ"ה, ח ובמתנות כהונה שם. (44) כהבא לקמן — ראה תו"א פרשתנו ד"ה זה עט, סע"ב ואילך. ובהגהות לד"ה זה באוה"ת שם ע' אירסא ואילך. תו"ח ד"ה זה פט"ז ואילך (תלו, א ואילך). (45) כרכות כח, ב. וראה בכ"ז גם לקו"ש חט"ז ע' 271 ואילך.

בחסידות הוא, דרכן יוחנן בן זכאי הנה מצד גודל טרדתו במילוי שליחותו, לא הי' לו פנאי צו צוהערן זיך צו זיינע מדריגות. והיינו אז ער איז אזוי פיל פאריאגט און פארטרונקען, למלאות שליחותו בכל יום ובכל שעה ורגע, אז ער ווייס ניט וואס איז מיט זיין שכל, מיט זיינע מדות, און ווער רעדט מיט דעם העלם שבנפש. דכאשר מתכונן אשר ימים יוצרו⁴⁶, ובכל רגע ורגע דארף ער אויספירן זיין שליחות, און בא אים קען דורכגיין א רגע, א שעה, א טאג, שאינו עובד עבודתו, דאז הנה אין זה מער ניט וואס ער האט געקענט שטייגן, כ"א שבכל רגע ורגע שאינו ממלא את שליחותו, הרי הוא מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה, בזה שאינו עושה את שליחות המשלח, הנה במילא ווען מען פרעגט אים וואס איז בא דיר מיט דעם בארצך, שרייט ער אויס כמר נפשו: וואס מיר רצון, וואס מיר תענוג, וואס מיר אהבה, וואס מיר יראה. דבשעה אשר ימים יוצרו, און ער דארף שטיין על המשמר, אז בא אים זאל ניט אוועק גיין קיין רגע, וואס אין דער רגע זאל ער ניט טאן זיין שליחות, דאז הוא מורד בהשליחות, הנה בשעה זו, וואס זאל ער גיין טראכטן וועגן מדריגות, דכל כך הוא פאריאגט, פאראייגט, און פארטרונקען במילוי שליחותו, אשר אינו חושב כלל אודות מדריגותו.

להיות שבע
רצון, והעצה
לכך -
ההתבוננות
בקציבות
הימים
המולידה
מסירות
לשליחות.

וזהו לא תהי' גו' בארצך, את מספר ימיך אמלא, דכאשר מתכונן בענין ימים יוצרו, אז נעשה אצלו העדר שביעות הרצון, דעי"ז הוא לא תהי' משכלה ועקרה. הנה כאשר הוא עושה כן, הנה אז לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, לשון הבטחה. והיינו דכאשר ישנו פירוש הא' בלא תהי', שהוא לשון ציווי, דועבדתם את הוי' אלקיכם, שעובד עבודתו באהבה ויראה*⁴⁶, ומ"מ לא תהי' גו', שפועל אצלו העדר שביעות הרצון, הנה אז ישנו פירוש הב' בלא תהי', שהוא לשון הבטחה. דזהו ועבדתם את הוי' אלקיכם, דכאשר ועבדתם, הנה אז הוי' הוא אלקיכם, דהוי' שהוא הי' הנה ויהי' כאחד, ולמעלה יותר בחי הוי' שלמעלה מהשתלשלות, הוא כחכם וחיותכם.

וברך את לחמך ואת מימך, והסירותי מחלה מקרבך⁴⁷. דמחלה הנאמר כאן, הוא מחלה סתם, והיא המחלה שהיא השרש לכל המחלות, דמחלה זו

(46) תהלים קלט, טז. וראה זח"א רכד, א. תו"א שם. תו"ח שם פי"ז ואילך (תלוז, ב ואילך). אוה"ת שם. וראה גם ד"ה וידבר גו' וארא תשי"ב. ד"ה ואברהם זקן תשל"ח ובהנסמן שם. (46* אולי כאן צריך להוסיף את ההשמטה שבהע' 58. 47) בהבא לקמן - ראה תו"א פרשתנו סד"ה זה (עט, ג"ד). ובהגהות לד"ה זה באוה"ת שם ע' א"רסב. תו"ח שם ד"ה זה פ"כ ואילך (תמ, א ואילך). ד"ה ועבדתם גו' תקס"ח (ס"ע ת ואילך). אוה"ת שם ד"ה זה ס"ע א' ריא ואילך. ד"ה זה הב' שם ע' א"רכה ואילך (ובהגהות לזה - שם ע' א"רלה ואילך).

ההבטחה
מלמעלה:
מילוי הימים
והסרת המחלה
קיום הציווי
מלמטה
מביא הבטחה
מלמעלה –
מילוי החסר
והסרת שורש
כל המחלות,
הרגשת
ה"אני", בכח
העצמות.

ישנה גם כאשר ישנו הענין דוברך את לחמך ואת מימך. דלחמך ומימך שנאמר כאן, הוא תורה שבכתב ותורה שבעל פה⁴⁸, או תורה ומצות⁴⁹, הנה מחלה זו ישנה גם כאשר יש הענין דוברך את לחמך ואת מימך. וענין מחלה זו, הוא מה שבא מסיבת חטא עץ הדעת. דחטא עץ הדעת פעל על כולם, גם על צדיקים וגם על צדיקים גמורים. דזהו מה דאיתא⁵⁰, ד' מתו בעטיו של נחש, שהם צדיקים היותר גדולים, שלא הי' להם שום סיבה למיתה, כ"א הענין דחטא עץ הדעת, הרי שזה פעל גם עליהם. וענין חטא עץ הדעת הו"ע הרגש עצמו, כמ"ש⁵¹ ותרא האשה כי טוב העץ למאכל גו', דקודם החטא, הנה גם כשראו ענינים נעלים בקדושה, לא הי' בזה ענין ההרגש, וענין החטא הו"ע המורגש. דלכן הנה קודם החטא, ויהיו שניהם גו' ולא יתבוששו⁵². וזהו ענין עטיו של נחש, מה שפעל על כולם, גם על צדיקים גמורים, דגם אם הוא עובד הו"י באהבה כתענוגים, מ"מ הוא יש מי שאוהב⁵³ ולא יגיע למעלת דביקותו בה' כמו שהיתה נשמתו קודם ירידתה למטה. דזהו ג"כ ענין המחלה, שהו"ע ההרגש, בחי' יש מי שאוהב. דזהו גם בצדיקים, ומכל שכן בכינונים און נידעריקער. וע"ז הוא אומר והסירותי מחלה מקרבך, ואח"כ הוא אומר לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, דאחרי שפעל בעצמו, עד כמה שיכול, שלא יהי' משכלה ועקרה, הנה אז מבטיחים לו מלמעלה, שלא תהי' משכלה ועקרה בארצך (חסר קצת).

המשכה
בגשמיות:
הכנה לכניסה
לארץ
כל הענינים

ואחר כך הוא אומר את מספר ימיך אמלא. והיינו דגם אם היו אצלו ימים, וואס אין די טעג לא עשה את שליחותו, ועוד יותר אז ער האט אין די טעג געטאן זאכן וואס מען דארף ניט טאן, מ"מ את מספר ימיך אמלא. דאת מספר ימיך אמלא הוא ג"כ בלשון נוכח, היינו, דשלישי המדבר, שהוא למעלה מהשתלשלות ולגבי' הרי אין שום פגם, הנה בכחו להשלים גם מה שהחסיר. וענין את מספר ימיך הוא⁵⁴, דמספר הוא מלשון השמים מספרים⁵⁵, ומלשון אבן ספיר, שהוא מלשון ספירות ובהירות, כדאיתא בתורה אור⁵⁶. והכוונה בזה הוא, דלא זו בלבד שישלימו לו מה שהחסיר, כ"א גם אז די טעג וועלן בא אים לייכטן. ותהי' ההמשכה גם בגשמיות, דוברך את לחמך ואת מימך, הו"ע מזונא ריחא. והסירותי מחלה מקרבך, הו"ע חיי. ומוסיף בזה את מספר ימיך אמלא,

(48) סה"מ תקס"ח שם. אוה"ת שם ע' ארכה. ארכו (ובהגות לזה – שם ע' אירלה). (49) תר"ח שם (תמ, סע"א וריש ע"ב). (50) שבת נה. ב. ב"ב יז, א. הובא בדרושים הנ"ל שבהערה 47. וראה לקו"ש חכ"ד ע' 132 ואילך. (51) בראשית ג, ו. (52) שם ב, כה. (53) ראה גם תניא פל"ה (מד, סע"א ואילך). (54) בהבא לקמן – ראה תר"א פרשתנו סד"ה זה (עט, ג). ובהגות לד"ה זה באוה"ת שם ע' אידסב. תר"ח שם פי"ט (תמ, רע"א). (55) תהלים יט, ב. וראה זח"ב קלו, ב. (56) הנ"ל שבהערה 54.

נמשכים גם כפשוטם בבני, חיי ומזונו רויחי, כהכנה לכניסה לארץ – כן תהיה לנו.

שיש בזה ב' דעות⁵⁷: דעה א', שממלאים לו כפי הקצוב בסדר השתלשלות. ודעה ב', שמוסיפים לו עוד. לא תהי' משכלה ועקרה בארצך, הו"ע בני. דכל ענינים אלו הם הכנה לענין כניסת הארץ, שמדבר בזה אח"כ, שיהי' במהרה בימינו ע"י משיח צדקנו⁵⁸.

(57) ראה תו"ח שם פי"ט (תלט, ב ואילך). וראה אוה"ת פרשתנו ע' א'רסו. שם כרך ז ע' ב'תשלא. (58) השמטה: דלימוד התורה שלו הוא בהשגה. והעבודה שלו היא באהבה ויראה. דלא רק שמקיים את המצוות כפועל ממש לבד, כ"א שיודע גם כוונת המצוות, ויודע גם ההמשכות הנמשכות ע"י קיום המצוות. דע"י עבודת הצדקה — ההמשכה היא בקו החסד, וע"י עבודת הגבורה, היינו הענין דמשפט ביעקב — נעשה ההמשכה בקו הגבורה. וע"י לימוד התורה, שהוא קו האמצעי — נעשה ההמשכה בקו האמצעי. כן היתה אריכות בסיום המאמר, וחסר.

הוא: התביעה היא הן „על כל דבר פשע” – כאשר מיישהו פושע ומועל ר”ל בשליחותו בעולם הזה, והן „על כל אבדה” – כאשר יש כאן רק ענין של „אבדה וחסרון”, כאשר היהודי אינו עושה כל מה שהיה ביכולתו לעשות, ולפיכך הולכים לאיבוד ר”ל חלק מכוחות הנפש האלקית [וארבעת הפרטים – „על שור על חמור על שה על שלמה” הם ארבעה סוגים של נפש הבהמית המביאים ל„כל דבר פשע... אבדה”].

ועל כל התביעות הללו („על כל דבר פשע... על כל אבדה”) עונה היהודי („אשר יאמר”) „כי הוא זה” – שיש לתבוע ממנו רק את „זה” – מקצת מן הדברים הוא רק מודה במקצת, כאמור לעיל.

ד. השבועה מוסיפה כוחות אך גם מסכנת

ההלכה היא, שמודה במקצת חייב בשבועה. רק ע”י שבועה מאמינים לו על החלק שהוא אינו מודה בו. משמעות הדברים בעבודה הרוחנית היא:

כיוון שהוא כבר נכשל, ונכנס ב„מקצת” לרשות היצר, הוא זקוק לתוספת כח כדי להישמר מליפול שוב ברשותו (ואפילו לא מתוך אי רצון להיות „ומודה ועזב ירוחם”²⁰). לפיכך משביעים אותו – שבועה מלשון

שורבט²¹ – מזינים ומשביעים (שי”ן שמאלית) אותו בכוחות נעלים יותר²², שחלקו הנותר יישאר בקדושה.

אך ידועה^{22*} חומרתה של שבועה – על-ידי שבועה מסתכנים: אם אין משתמשים כראוי בכוחות הנוספים, הרי לא תחסר לו התוספת בלבד, אלא מגיע לו עונש, שכוחות נעלים מכוחותיו הולכים לאיבוד ר”ל. זוהי הסיבה לכך שחזו”ל²³ מזהירים כל-כך שלא להישבע במקום שניתן להסתדר בלעדיה, אפילו כאשר „נשבע באמת”.

לכך ממשיכה הגמרא ואומרת, שקיימת העצה של „נוקקין לנתבע תחילה”, שעל-ידי כך נפטרים משבועה – וזאת כאשר טוענים ש„קא זילי נכסי” (= הוולו נכסין).

ה. בכייתו של רבן יוחנן בן-זכאי

הדברים יובנו על-ידי הסבר הסיפור שבגמרא²⁴ על ר’ יוחנן בן-זכאי, שלפני פטירתו בכה ואמר, שהסיבה לבכייתו היא ש„יש לפני שני דרכים אחת של ג”ע ואחת של גיהנם, ואיני יודע באיזו מוליכים אותי, ולא אבכה (בתמיהה)”.

וידועה השאלה²⁵: כיצד ייתכן שרבן

(22) שזהו גם ענין השבועה כפשוטו, שניתוסף עוד ענין, וענין חמור.

(22*) כמו שהאריכו חז”ל – שבועות לט, א. ובכ”מ.

(23) גיטין לה, א. תנחומא ויקרא ז’. תנחומא ובמדב”ר ר”פ מטות. ועוד.

(24) ברכות כח, ב.

(25) לקו”ת ויקרא נ, סע”ד. מסעי צ, ב. מאמר

(מיוסד על מאמר הצ”צ) – לקו”ש [המתורגם] ח”א ע’ 143 ואילך.

(20) משלי כח, יג.

(21) קיצורים והערות לתניא ס”ע נו ואילך. ובכ”מ. וראה לקו”ש [המתורגם] ח”א (ס”ע 36 ואילך) לענין השבועה דמודה במקצת.

הדרושה של הימים ואת הכוחות המתאימים, ההכרחיים למילוי השליחות כראוי, לא פחות ולא יותר.

כאשר יהודי אינו מנצל יום, שעה, או רגע, למילוי שליחותו – אין זה רק פגם, שהוא לא התעלה ככל שהיה ביכולתו, אלא כל רגע ורגע שאינו מנוצל למילוי השליחות (גם אם עושים בו דבר טוב אשר איננו חלק מן התפקיד שלו) חסר במילוי התפקיד, והוא מועל ח"ו בשליחותו של מלך מלכי המלכים הקב"ה²⁸.

רבן יוחנן בן-זכאי היה עסוק לגמרי בכל רגע בשליחותו שלו – לימוד התורה, קיום המצוות. הוא היה כל כך שקוע במילוי שליחותו בעולם הזה כראוי²⁹, עד שלא היה לו פנאי לחשוב על הנעשה אתו, ועל מצבו שלו בכלל. שהרי, כיצד יוכל לעצור ולחשוב על עצמו, על דרגתו, כאשר הוא מוכרח לנצל זמן זה למילוי שליחותו!?

רק בסמוך לפטירתו, כאשר היה בסוף שליחותו בעולם הזה³⁰, הוא הפסיק³¹ כדי לערוך חשבון צדק (שאם לא עכשיו אימתי) – וזה גרם לבכייתו.

יוחנן בן-זכאי, שהיה מגדולי התנאים, אשר חז"ל מספרים בהרחבה במספר מקומות²⁶ על גדלותו, ובודאי נזר לחלוטין ב"סור מרע ועשה טוב", יהיה מסופק אם הוא הולך לגן-עדן או לגיהנם?

כן יש להבין: מדוע היה הדבר איכפת לו דוקא סמוך לפטירתו? אמנם, "שני דרכים אחת של גן-עדן ואחת של גיהנם" קשורות לשכר ועונש של הנשמה לאחר הפטירה מן העולם, אך קשה להבין: ברור, שלרבן יוחנן בן-זכאי לא היה אכפת בענין זה השכר והעונש כשלעצמם, אלא אכפת לו אם הוא שרוי במצב של קדושה (ראוי לגן עדן) או להיפך ח"ו – ועל כך יש להצטער כל זמן שמסופקים בכך – לא רק בעת הפטירה, אלא במשך כל החיים.

1. במשך כל חייו היה עסוק במילוי שליחותו

אחד ההסברים לכך הוא²⁷:

על כל יהודי הוטלה שליחות שעליו למלא במשך חייו בעולם הזה. כדי למלא תפקיד זה נתנו לו את הכמות

אדה"ז – נעתק באוה"ת ר"פ פינחס ורד"ה אך בגורל תרכ"ו. ד"ה אל תצר לאדמו"ר האמצעי (ע' 73 (מאמרי אדהאמ"צ דברים ח"א ע' עט). וש"ג). קיצורים והערות שם ע' מו"ז. רד"ה אשרנו תרפ"ח ותרכ"ו (בסה"מ קנט' ח"ב). ועוד. וראה מפרשי הע"י שם.

(26) ראה לדוגמא: סוכה כח, א. ר"ה לא, סע"ב. ועוד. הובאו כמה מהם (ברוב ה) מקומות שצויינו בהערה הקודמת.

(27) ראה עוד ביאורים במקומות הנ"ל.

(28) ראה זהר שצויין לקמן הערה 42.

(29) להעיר מקיצורים והערות שם: כשהי' בחיים חיותו בכל יום ויום הי' שמח בתכלית .. גברה בו שמחה של מצוה בהמשכת אוא"ס ב"ה ע"י קיום כל מצוה ומצוה כו'.

(30) ראה עד"ז קיצורים והערות שם.

(31) להעיר מסיפור חז"ל (שבת ל, ב) ע"ד אופן פטירת דוד, רבה בר נחמני (ב"מ פו, א) – שרק כשהגיע עת פטירתם הי' יכול מלאך המות להפסיקם מגירסתם.

ז. הסיבה לכשלון בעבודת ה' היא הרגשת מציאות עצמית, כרמוז בפסוקים

אופן כזה של מילוי שליחות, כאשר אין האדם חושב על עצמו אלא על שליחותו, הוא ענין מהותי בעבודת ה', הנדרש מכל יהודי. יש לומר שדבר זה רמוז בהסבר הפנימי לפסוקים שבפרשתנו המובאים להלן: לאחר המילים „ועבדתם את ה' אלקיכם...”³², הכוללים את העבודה באופן כללי (הן עבודה מאהבה³³ – „דלית פולחנא כפולחנא דרחימותא” (= שאין עבודה כעבודת האהבה)³⁴, והן העבודה של יראה – עבודת עבד³⁵), ממשיך הפסוק³⁶ ואומר: „לא תהיה משכלה ועקרה בארצך את מספר ימיך אמלא:” המשמעות של „משכלה ועקרה” בעבודה הרוחנית היא, שלעבודה (של אהבה ויראה כו'), אין קיום ותוצאות, והסיבה לכך היא: „בארצך”³⁷ – מלשון רצון³⁸: כאשר יש ליהודי רצון עצמי³⁹, שביעות רצון מעבודתו, המוכיחה על

הרגשה של מציאות עצמית – הוא חש שהוא עובד ה', שיש לו אהבה ויראה כו'⁴⁰ – זה עלול לגרום לכשלון ח"ו.

כלומר, בתחילה העבודה היא מדודה ומוגבלת לפי שביעות רצונו מעבודתו. אח"כ מביא הדבר לידי כך שהוא מבחין בין עבודה אחת לאחרת: עבודה שהוא נהנה ממנה הוא מוכן לבצע, אך לא עבודה אחרת⁴¹ עד שהוא יורד מדרגתו.

והעצה הניתנת כדי ש„לא תהיה...”, היא: „את מספר ימיך אמלא:” כאשר יהודי ישים לב ש„ימים יוצרו”⁴², שנקבע לו מספר מסויים של ימים שבהם עליו למלא את שליחותו בעולם הזה, וכל רגע שהוא משתמש בו לדבר אחר הרי הוא משנה ומועל בשליחות של מלך מלכי המלכים הקב"ה, – הרי אז הוא מזדעזע ומאבד את הרגשת המציאות העצמית⁴³. הוא שקוע כל כך במילוי שליחותו, עד שאין הוא חש, שהוא הממלא את שליחות ה' – רק השליחות עצמה מורגשת בו.

יותר מכך: כאשר מנסים להזכיר לו על „ארצך” (על מצבו הרוחני), הוא עונה בשברון לב: מה לי ולרצון או

(32) כג, כה.

(33) שכל אדם צ"ל בשתי בחי' ומדרגות כו' (תניא פמ"א – נו, א).

(34) ראה זח"ב נה, ב. ח"ג רסז, א. וראה בארוכה קונט' העבודה פ"א, פ"ג ואילך.

(35) תניא שם (נו, סע"ב ואילך). וראה קונט' העבודה פ"ב.

(36) שם, כו. וראה בארוכה (בהבא לקמן) ד"ה לא תהי' משכלה – תו"א, תו"ח ואוה"ת בפרשתנו.

(37) תו"א שם עט, א. אוה"ת שם ע' א'רנה. – ושם נת' באו"א מהמבואר בפנים.

(38) ב"ד פ"ה, ח ובמ"כ שם.

(39) דלא כמחז"ל (אבות פ"ב מ"ד) בטל רצונך כו', או עכ"פ עשה רצונך כרצונו.

(40) ראה תו"א שם עת, סע"ד. תו"ח שם תלא, א. אוה"ת שם (בריש העמוד).

(41) ראה תו"א שם עט, א. אוה"ת שם ס"ע א'רנו.

(42) תהלים קלט, טז. וראה זח"א רכד, א. תו"ח שם פ"ז ואילך. וראה תו"א שם, ב"ג. אוה"ת שם ס"ע א'רסא ואילך. ועוד.

(43) להעיר מלקו"ת מסעי שם (ועוד): לא הי' יודע ריב"ז אם נתפעל באו"ר מאחר שלא הרגיש כלל כו'.

(44) להעיר מהמבואר (ד"ה) ויכנעו עמי תרנ"א.

פטורים מן השבועה של „מודה במקצת“:

השנים והכוחות שנותן ה' ליהודי כדי למלא את שליחותו בעולם הזה, הם נכסי היהודי. כאשר מגיע היהודי להתבטלות מוחלטת, שבכל מציאותו הוא רק שליח של ה', כאשר כל זמנו וכוחותיו תפוסים במילוי שליחותו של ה' – לעשות לו ית' דירה בתחתונים, אין לו פנאי כדי „ללכת ל„דין-תורה“ עם היצר הרע“,

כי אם הוא ישתמש בכוחותיו ובזמנו להתדיינות עם היצר הרע הרי יהיו „זילי נכסי“⁴⁷ – הזמן והכוחות שניתנו לו מאת ה' יעשו „זולים“ – בלתי מנוצלים לדברים היקרים ביותר (קיום תורה ומצוות) –

לפיכך מקבלים את טענתו ופוטרים אותו משבועה, כי אז הוא בודאי לא יפול לרשותו של היצר ח"ו, כי אם להיפך: יתקיים הענין של „את מספר ימיך אמלא“ – גם מה שהוא הפסיד לפני כן, יתמלא ויושלם.

(משיחת ש"פ משפטים תשט"ו,

ד"ה לא תהי' משכלה, תשי"ב)

47) להעיר מפ'י ה' ברש"י (ב"ק שם) ב„זילי נכסי“ – „שקרקותיו זלות ע"י תביעה זו כו“.

תענוג⁴⁴! הרי „ימים יוצרו“ וצריך לעמוד על המשמר כדי ששום רגע לא יאבד, ולא לחשוב על ה„דרגה“.

וכאשר יהודי מגיע להתמסרות מוחלטת והתבטלות בכל מהותו לה' ולשליחותו, מתקיימת ההבטחה של „את מספר ימיך אמלא“: אף אם היו ימים שבהם הוא לא מלא את שליחותו, או אף אם עשה בהם את ההיפך ר"ל, הרי „את מספר ימיך אמלא“ (ולא נאמר מי) – הקב"ה בעצמותו, הנעלה מכל שם ומכל ענין של פגם, מבטיח⁴⁵ שהוא ימלא וישלים את הימים החסרים, וכל ימיו יהיו שלמים⁴⁶.

ת. ההסבר להלכה במקרה שהוזלו נכסיו

זהו ההסבר הפנימי להלכה, שבמקרה של „קא זילי נכסי“ (= הוזלו נכסיו)

החלצו תרנ"ג סי"ג (סה"מ תרנ"ט ע' סג-סד)) דלגבי גדולת ורוממות א"ס ב"ה גם העבודה האמיתית דצ"ג היא כלא ממש ואדרבה כחטא יחשב כו'.

45) ע"ד המבואר באוה"ת (פרשתנו ד"ה ועבדתם – ע' א'ר"ט ואילך) לענין „הסירותי גו“ (שנאמר בפסוק שלפנ"ו).

46) להעיר מד"ה ויכנעו שם, שע"י המרירות כו' (ע"ז שעבודתו כמו חטא יחשב כו') מעורר הרחמים והקירוב שמצד העצמות ממש (שמשם נמשך סליחת עונות כו').

שיחת ש"פ משפטים, פ' שקלים, מבה"ה אדר ה'תשי"ב – בלתי מוגה

כ"ק אדמו"ר שליט"א צוה לנגן ואמר מאמר ד"ה לא תהי' משכלה גו'.

[אחרי המאמר - צוה כ"ק אדמו"ר שליט"א לומר "לחיים"].

ב. נתבאר בארוכה בהמאמר שתורת החסידות דורשת שהאדם יעשה בתוכו "בית ולד", שתוכנו בעבודה הו"ע להתפעלות שכלית, ולאח"ז תהי' גם "לידת הולד", שזהו"ע ההמשכה בהתגלות בלב: וביחד עם זה תובעים ממנו העדר שביעות הרצון מעבודתו, מצד גודל טירדתו ("די פאַריאַגטקייט") במילוי השליחות.

ולכאורה: כיון שנדמה לנו - וכך היא האמת - שענינים האמורים הם נעלים ונפלאים ביותר ("געוואַלדיקע ענינים") - כיצד יתכן לדרוש ולתבוע את הדבר מכאו"א מישראל?!

- כ"ק מו"ח אדמו"ר סיפר, שאביו הרבי נ"ע אמר לו שלפעמים שבע רצון הוא מזה שסובל מכאב בטן וצריך לילך לפנות, כי, בהיותו במקום שע"פ דין פטור הוא מכל עניני העבודה, ביכלתו אז לפוש לרגע מיגיעתו וטרדתו בעבודת ה', "אַפּכאַפּן דעם אָטעם און קומען צו זיך".

ואם הדברים אמורים אפילו בנוגע לצדיקים ונשיאי ישראל - לאנשים כערכנו - בודאי ובודאי קשה ביותר, "א געוואַ לדיקע זאך", שתהי' היגיעה והטירדה בעבודה בתמידות, עד כדי כך שלא יהי' מקום לשביעות רצון!

ונשאלת איפוא השאלה - כיצד יש לכאו"א מישראל הכח על ענין נעלה כזה?!

והמענה לזה - שגם ענינים נעלים ביותר שייכים לכאו"א מישראל - מצד הכחות שנותנים לו מלמעלה.

וענין זה (הכח שנותנים מלמעלה לעבודתם של ישראל) מודגש בהפרשיות שקורין בתורה בשבת זו, כדלקמן.

ג. בפרשת שקלים כתיב "זה יתנו גו' מחצית השקל", "כמין מטבע של אש הוציא הקב"ה. . . והראהו למשה, ואמר לו זה יתנו, כזה יתנו".

והענין בזה:

ה"מטבע של אש" שהראה הקב"ה למשה מהוה נתינת-כח לבנ"י שיוכלו גם הם ליתן מחצית השקל. וע"ד מ"ש "מגיד דבריו ליעקב חוקיו ומשפטיו לישראל", "מה שהוא עושה (שזהו הפירוש ד"דבריו", "חוקיו ומשפטיו", שהוא בעצמו מקיימם, וכמארז"ל "הקב"ה מניח תפילין") הוא אומר לישראל לעשות", היינו, ש"הוא עושה" מהוה נתינת-כח "לישראל לעשות".

זאת ועוד: מ"ש "זה יתנו", "כזה יתנו", כמו ה"מטבע של אש" (מטבע שלמעלה) שהראה הקב"ה למשה, היינו, שהמחצית השקל שנותן יהודי הוא "כזה", כמו ה"מטבע של אש" - מובן, שע"ז שיהודי נותן "מחצית השקל", פועל הוא שנעשה הענין ד"מטבע של אש" למעלה, כי, באתערותא דלתתא אתערותא דלעילא".

ונמצא, שבזה שהראה הקב"ה למשה מטבע של אש ישנם שני ענינים:

המטבע של אש היא – לכל לראש – נתינת-כח מלמעלה לעבודתם של ישראל בנתינת מחצית השקל, היינו, שהמטבע של אש היא בבחינת אתערותא דלעילא שמעוררת את האתערותא דלתתא דנתינת מחצית השקל;

ועי' נעשה עוד ענין – שיש בכחה של האתערותא דלתתא לפעול אתערותא דלעילא, היינו, שנתינת מחצית השקל למטה פועלת הענין ד"מטבע של אש" למעלה.

וכיון שישנו הענין דאתערותא דלעילא – שוב לא יפלא שבכחם של בני" לפעול כל העבודות הנדרשות מהם.

ד. ענין זה (הנתינת כח מלמעלה על העבודה) מודגש גם בפרשת השבוע – פרשת משפטים:

על הפסוק (בפרשתנו) "אם כסף תלוה" – אמרו חז"ל: "כל אם ואם שבתורה רשות חוץ מזה כו", היינו, שהפסוק "אם כסף תלוה" הוא מצוה וחובה.

וע"פ דרשת חז"ל הנ"ל (ס"ג) "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות", מובן, שגם הקב"ה בעצמו מקיים את הציווי "אם כסף תלוה גו".

וביאור הענין:

תוכן הענין דהלואה ("אם כסף תלוה") הוא – שנותנים למישהו כסף למרות שאין זה מגיע לו (שכן, הלואה אינו נותן (אל המלוה) דבר תמורת ההלואה); אבל לאיך גיסא – אין זו מתנה, אלא הלואה מתחייב להחזיר את ההלואה (כעבור זמן).

ו"מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – שהקב"ה נותן ליהודי ענינים וכחות אע"פ שהיהודי אינו נותן (להקב"ה) דבר תמורתם; אבל ביחד עם זה דורש הקב"ה, שהיהודי ינצל כל הענינים והכחות שניתנו לו מאת הקב"ה כדי למלאות את שליחותו (של הקב"ה), ולהחזיר את ה"הלואה" ב"חוקיו ומשפטיו" של הקב"ה.

ה. ובפרטיות יותר מצינו במסירת דבר על מנת להחזיר (לפי תנאים הנ"ל ס"ד) – שני אופנים: שאלה והלואה.

והחילוק ביניהם: בשאלה – חייב השואל להחזיר (אל המשאיל) אותו הדבר ששאל ממנו, לפי שהדבר (ששאל) אינו הופך להיות שלו: ואילו "מלוה" – להוצאה ניתנה, כלומר, ההלואה שייכת לחלוטין אל הלואה, ויכול להשתמש בה בשביל כל צרכיו.

וטעם הדבר שהנתינת כח של הקב"ה לבני" – "כסף תלוה" (כנ"ל ס"ד) – נקראת בשם הלואה (ולא שאלה), הוא, לפי שכח זה (שניתן לבני" מאת הקב"ה) יכולים הם לנצל כדי לפעול בענינים שלהם, אפילו כאשר המדובר בנוגע לענינים נמוכים, ע"ד ובדוגמת הלואה – ש"מלוה להוצאה ניתנה".

ו. וביאור הענין בנוגע לפועל, ובפרט בנוגע ללימוד תורת החסידות:

ישנם כאלה הסוברים שללימוד תורת החסידות צריך האדם להמתין תחילה עד שיהי' נזהר בתכלית

אפילו בדקדוק קל של דברי סופרים ובהידור מצוה, ורק אז יוכל ללמוד חסידות. כל זמן שחושש הוא אשר עדיין לא הגיע לדרגה זו, מה גם ("ווער רעדט נאך") אם יודע, אשר עלול הוא, לעתים, להכשל בהידור מצוה ובדקדוק קל של דברי סופרים, וכל שכן אם הוא נכשל אפילו בדבר שהוא מדרבנן, ולפעמים אפילו בדבר שהוא מדאורייתא (הן בענין של "קום ועשה" והן בענין של "שב ואל תעשה"), אזי – טוען הוא – אינו יכול להתעסק בלימוד החסידות ובעבודת התפלה, ובכלל בענינים נעלים!...

והמענה לזה – "מלוה להוצאה ניתנה":

מבלי הבט על גודל מעלתה של תורת החסידות – כידוע שרבינו הזקן המשילה לאבן טובה הנמצאת בכתר המלך אשר בלעד' מתבטלת מציאותו של כל הכתר ("דער גאָ נצער כתר איז קיין כתר ניט") – מ"מ, הרשות נתונה לכאן"א מישראל לקחת את כתר המלך ולנצלו בשביל הענינים שלו.

ולפיכך תובעים מאת כאו"א מישראל – שמבלי הבט על גודל פחיתות מעמדו ומצבו, לא יחסיר אפילו יום אחד את השיעור שלו בתורת החסידות, ואפילו ביום זה גופא שבו נכשל ח"ו בדאורייתא (הן בענין ד"קום ועשה" והן בענין ד"שב ואל תעשה") – הרי גם ביום זה לא יחסיר את שיעורו בלימוד החסידות, ולא רק בענין של "עבודה", אלא אפילו בענין של "השכלה" באלקות, ואפילו ענין כזה (בהשכלה) שמצד רום עומקו אינו יודע כלל כיצד "להורידו" אליו ("אַראָפּצוטראָגן צו זיך")!

ז. והנה, טעם הדבר שהקב"ה נותן לבנ"י כח זה (שבבחי' "כסף תלוה") – נתבאר בהמשך הכתוב: ("אם כסף תלוה) את עמי", כדרשת חז"ל עה"פ – "עמי ונכרי עמי קודם".

ובהקדמה – שמוזה שיש צורך להדגיש ש"עמי קודם", מובן, שקיימת נתינת מקום לומר גם באופן אחר, ואעפ"כ, המסקנא היא, ש"עמי קודם".

ומזה מובן שהנתינת כח מאת הקב"ה המרומזת בפסוק "אם כסף תלוה את עמי גו'" – נמשכת ובאה ממדרגה כזאת אשר לגבי עבודת הנבראים אינה תופסת מקום (שלכן יכול להיות גם באופן אחר), שזוהי בחינת "אדון יחיד שרש השרשים".

וכדאיתא במדרש "איני יודע באיזה מהם חפץ אם במעשה אלו (מעשיהן של צדיקים), אם במעשה אלו (מעשיהן של רשעים), כיון דכתיב וירא אלקים את האור כי טוב הוי במעשיהן של צדיקים חפץ ואינו חפץ במעשיהן של רשעים", אשר הסיבה לכך ש"איני יודע באיזה מהם חפץ" וצריך להיות לימוד מיוחד (מהפסוק "וירא אלקים גו'") ש"במעשיהן של צדיקים חפץ", היא, בגלל שבמדרגה זו (ד"אדון יחיד שרש השרשים") ישנה נתינת מקום גם על ענין הפכי ("מעשיהן של רשעים"), אלא, שמצד הבחירה העצמית שבחר הקב"ה בנשמות ישראל – "עמי קודם".

ועל זה נאמר "הלא אח עשו ליעקב נאום ה' ואוהב את יעקב ואת עשו שנאתי": כיון שלגבי מדרגה זו מעשה התחתונים אינו תופס מקום, לכן "הלא אח עשו ליעקב", שעשו ויעקב שניהם שוים. ואעפ"כ, מצד הבחירה ואהבה עצמית – "ואוהב את יעקב" דוקא.

וענין זה מרומז גם בלשון הכתוב – "אם כסף תלוה":

"כסף" רומז על ענין האהבה – כידוע ש"כסף" הוא מלשון "נכסוף נכספתה לבית אביך". ודוגמתו

בנדו"ד, שהמלוה – הנתינת כח – מאת הקב"ה ("תלוה את עמי") אינה באה בגלל עבודת האדם, כי אם בגלל האהבה עצמית ("כסף") של הקב"ה לבנ"י.

ה. עפ"ז יש לבאר גם המשך הכתוב – "אם כסף תלוה את עמי) את העני עמך":

מכיון שנתנית כח הנ"ל באה ממקום כזה שמעשה התחטוים אינו נוגע שם – לכן נמשכת ובאה לכאן"א מישראל, כי, העדר העבודה אינו פועל פגם בהמקור שממנו נמשך כח זה.

וזהו מ"ש "את העני עמך" – שמבלי הבט על כך שיהודי זה הוא בבחינת "עני", שמתבונן במעמדו ומצבו ונעשה שבור מכך ("ער איז צעבראכן פון דעם"), ולא עוד, אלא שיש לו אמנם ממה להיות שבור... בכל זאת צריך לדעת, שהכח הנ"ל מלמעלה ("אם כסף תלוה") ניתן גם אליו, שכן, אהבה עצמית ("כסף") מתייחסת אל כל יהודי ("אהבה עצמית דערגרייכט אַלעמען"), גם ליהודי זה "העני". ואדרבה – בגלל היותו עני, הרי ידוע שהקב"ה נמצא ב"לב נשבר ונדכה" דוקא.

ט. וממשיך בכתוב – "לא תהי' לו כנושה":

תוכנו של ציווי זה הוא – "כל הנוגש העני והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו, עובר בלא תעשה, שנאמר לא תהי' כו", ולא עוד, אלא ש"אסור לאדם להראות עצמו לבעל חובו בזמן שיודע שאין לו, אפילו לעבור לפניו שלא יפחידו או יכלימו כו". כלומר, במקרה אשר תביעת החוב מהלוה אינה מועילה בלאו הכי (שהרי "אין לו מה יחזיר לו") ואינה גורמת להלוה אלא לחץ – אסור לתבוע ממנו את החוב.

וע"פ הנ"ל ש"מגיד דבריו ליעקב גו", "מה שהוא עושה הוא אומר לישראל לעשות" – כן הוא הדבר גם למעלה, שכאשר תביעתו של הקב"ה ע"י קו השמאל וע"י יסורים אינה פועלת כלום, הרי לגבי תביעה סתם (ללא תועלת) נאמר "לא תהי' לו כנושה"!

וע"ד מש"נ "על מה תוכו עוד תוסיפו סרה" – כלומר, "מה יועיל הכות אתכם כי לא תוסרו בזה, כי עדיין אחר המכות תוסיפו לחטוא ולא תוסרו ע"י המכות": ולכן, כאשר הקב"ה רואה, שע"י הנהגתו בקו השמאל אינו פועל כלום – יתחיל שוב עם קו הימין, בקירוב בחסד וברחמים בטוב הנראה והנגלה.

(וסיים כ"ק אדמו"ר שליט"א):

בודאי ישפיע הקב"ה בבני חיי ומזוני רויחא, כמ"ש בפרשתנו "לא תהי' משכלה ועקרה בארצך", שכל אלה שעדיין לא נפקדו – יפקדו בשנה זו בזרעא חייא וקיימא, פרנסה בהרחבה ואריכות ימים.

יזמן משולב מעת אמירת המאמר ד"ה "לא תהיה משכלה" ה'תשי"ב

ש"פ משפטים הי' מאמר ד"ה לא תהי' משכלה, המאמר הי' בלי הקדמות ואמירת לחיים, [כפי שאז נהג כ"ק אד"ש] ומיד כשנכנס ציוה לנגן ניגון ואח"כ התחיל באמירת המאמר. בכה מאוד באמצע אמירתו. אמרו שכרך מטפחת על יד ימין, לא כמו תמיד שכורך על יד שמאל.

בהמאמר התבאר ענין משכלה ועקרה ברוחניות, דיבר על שביעות הרצון מאהוי"ר, והעדר שביעות הרצון הוא ע"י ההתבוננות בענין את מספר ימין אמלא, בענין הזה בכה כ"ק אדמו"ר שליט"א מאוד.

כשדיבר על ימים יוצרו הי' זייער שרעקליך, כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה הרבה מאוד, והניח ראשו על השולחן ובכה, ביחוד הי' זה בתיבות מורד במלך מלכי המלכים הקב"ה, כאשר אמר תי' במלך מה"מ הפסיק בבכי, ועבר כמה רגעים והמשיך לומר תי' הקב"ה, המאמר ארך חמישים וחמישה מינוט [=דקות], עד עתה לא הי' עוד מאמר כזה ארוך.

באמצע המאמר (ד"ה לא תהיה גו') בדברו אודות אז מען דארף אויסנוצן יעדער רגע כו' ממלא זיין שליחותו של עצמו"ה [=שצריכים לנצל כל רגע למלא שאת שליחותו של עצמות ומהות] - התחיל לבכות און געיאמערט באופן שלא שמענו מעולם...

סיכום בדא"פ – תוכן המאמר

המאמר מיוסד על הפסוקים בפרשת משפטים:

“וְעַבַּדְתֶּם אֶת ה' אֱלֹהֵיכֶם וּבַרְךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרְתִי מִכָּלְהָ מְקַרְבְּךָ. לֹא תִהְיֶה מְשַׁכְּלָה וְעַקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת מִסְפַּר יְמֶיךָ אֲמַלֵּא.” (שמות כ"ג, כ"ו–כ"ז).

הפסוק עוסק בגמול הניתן לעובד ה', שמתברך בבני – “לא תהיה משכלה ועקרה”, בחיי – “והסירותי מכלה” ו”את מספר ימך אמלא”, ובמזוני – “וברך את לחמך ואת מימך”.

אולם בתיבות “לא תהיה”, מלבד פירושו ככרחה וייעוד, ניתן לפרש גם כציווי: שעל האדם מוטל לוודא שלא תהיה משכלה ועקרה – וזאת על ידי שיהיה “ועבדתם את ה' אלקיכם”.

השפעת עבודת האדם למעלה

תחילה יש להבהיר את מהות העבודה ומשמעותה. לכאורה, עניין העבודה שייך רק במי שהוא חסר ושייך בו עניין ההשלמה; ואילו אצל הקב"ה, שהוא “שלימותא דכולא”, איזו תוספת או שלימות פועלת עבודת האדם? מלבד קושי זה, מצינו גם סתירה בדברי חז"ל: ישנם מאמרים המבארים שאין למצוות משמעות אצל הבורא, ומאידך מבואר שמצוות פועלות תוספת (כביכול) למעלה.

מבואר בספרים, שבדרגה העליונה ביותר – “אדון יחיד שורש השרשים” – אין עניין המצוות נוגע כלל. השפעת מעשי האדם היא רק באותן הדרגות שבהן יש שייכות למציאות זולת ה', אך בדרגות שלמעלה מגדר הבריאה אין שינוי או גרעון ממעשיו, מאחר שאין שם אחיזה למציאות פרטית. ובפרטיות: עיקר פעולת מעשי האדם היא בכלים דאצילות, שהרי הכלי, בניגוד לאור, מתייחס לזולת וכל עניינו התאמת האור אליו, ולכן ניתן בו תוספת או גרעון. ואף שהאור מצד עצמו אינו מתלבש בגדרי הזולת, מכל מקום מאחר שתכליתו להאיר בכלים – נעשה בו גם כן גרעון על ידי מעשי האדם. ורק בדרגת פנימיות הכתר, עתיק, שהוא נעתק ונבדל לגמרי מסדר ההשתלשלות – אין למעשי התחתונים כל השפעה.

אולם לפי זה מתעוררת קושייה: משמעות הפסוק היא שעבודת האדם נוגעת בדרגה העליונה ביותר – בעצמות ומהות. שהרי תחילת הפסוק מדברת בלשון נסתר – “ועבדתם את ה' אלקיכם”, והשכר נמשך מדרגה זו – “וברך את לחמך”; ואילו בהמשך נאמר “והסירותי”, בלשון מדבר. והביאור בזה: “שלישי המדבר” קאי על עצמות ומהות, שכן כל סדר ההשתלשלות נחלק בכללות לשניים – אורות וכלים, ממלא וסובב, אור לעצמו ואור לזולתו – ואילו עצמות הוא ה”שלישי”. והפסוק מלמד, שאף שעבודת האדם פועלת בפועל בדרגות “ה' אלקיכם”, מכל מקום העבודה נוגעת וחשובה גם אצל עצמות ומהות, עד שממנו עצמו נמשך השכר – “והסירותי מכלה”. והטעם לכך: אף שפרטי העבודה ואופניה אינם “נוגעים” בעצמותו, הרי תוצאת העבודה – בירור הבריות והפיכת החושך לאור – נוגעת לעצמות ומהות וחשובה אצלו.

מהותה של העבודה – "ועבדתם"

"ועבדתם" הוא מלשון עבודת עבד, שעיקרה קבלת עול, והיא ראשית העבודה ועיקרה. ולכן תחילת התפילה בכל יום היא ב"הודו לה", שתוכנה ביטול והתמסרות, מבלי להתחשב במצבו של האדם בשכלו, במידותיו ובדעותיו.

ומלבד זאת יש ב"ועבדתם" משמעות נוספת – עבודת התפילה, כדרשת חז"ל: "איזו היא עבודה שבלב – זו תפילה". ולפיכך, נוסף על העבודה מיראה (קבלת עול), ישנה העבודה מאהבה, שהיא עיקר עניין התפילה. תפקידה של התפילה הוא לחבר את הנשמה עם הקב"ה, וכן לברר ולזכך את הנפש הבהמית. ושני עניינים אלו נעשים דווקא על ידי אהבה, שכן בכוחה לברר את הנפש הבהמית, ודווקא על ידי הבירור נעשה החיבור האמיתי של הנשמה עם הבורא. ועוד טעם בזה: מעלת הטרחה והיגיעה שבבירור הנפש הבהמית, הקיימת בעיקר בעבודת האהבה הדורשת יגיעה רבה, בניגוד ליראה שיש שהיא טבעית ואינה דורשת יגיעה.

"לא תהיה משכלה ועקרה"

כדי שעבודת ה' באהבה ויראה תהיה בשלמות, יש לוודא שלא תהיה משכלה ועקרה. עקרה היא אשה שאין לה ולדות, בין מפני שאין לה רחם ובין שיש לה ואינו מפתח ולד. ובעבודת האדם, הרחם הוא ההתפעלות השכלית – ההתעוררות הנוצרת במוח על ידי ההתבוננות, שממנה נולדות לאחר מכן המידות שבלב בגילוי.

וישנם בני אדם שאף שמתבוננים כראוי, אין מתעוררת בהם התפעלות, לא בשכל ולא במידות, מפני שהם מלאים ברצונות אישיים – ואפילו רצונות של הנפש האלוקית – המונעים מהם להיות כלי לקבל את ההתבוננות ולהוליד מידות. ויש מי שאין אצלו מניעה מצד הכלי, אך אינו מוליד מפני שחסר לו כוח האין-סוף הדרוש להולדה, והסיוע לכך בא מתורה ומצוות, ומהזוה עצמית הנדרשת מן האדם לפחות פעם בשנה. ולאחר הולדת המידות, יש להיזהר שלא יהיה "משכלה" – שיוולד וקובר.

"בארצך"

לאחר שעבודתו הכללית היא בשלמות, על האדם להישמר משביעות רצון מעבודתו, שאם לא כן עלול להיות "משכלה". וזהו "משכלה בארצך" – ארץ מלשון רצון: שביעות רצון מעידה שעבודתו עדיין קשורה לרצונותיו, ולכן היא משביעה אותם.

והעצה לכך היא לזכור שימיו קצובים, ולכל רגע יש שליחות ותפקיד. ממילא אין לו אפשרות ואף לא היתר להתבונן במעלותיו ובהישגיו, ולכן אינו בא לידי שביעות רצון. וזהו הביאור בדברי רבי יוחנן בן זכאי, שאמר קודם פטירתו "איני יודע באיזו דרך מוליכים אותי" – ללמד שכל ימי חייו היה שקוע לגמרי במילוי שליחותו, ולא הרהר כלל במעמדו ודרגתו; ורק ברגעים שלפני הסתלקותו ערך חשבון על מצבו.

“והסירותי מחלה” — “את מספר ימיך אמלא”

אדם העושה את תפקידו בכל כוחו, ייתכן שבכל זאת החסיר ימים ורגעים, ועודנו נאבק ב“מחלה” — מחלת הרגש עצמו המביאה לידי שביעות רצון, הקיימת אפילו אצל צדיקים גדולים. על כך באות הברכות: “את מספר ימיך אמלא” ו“והסירותי מחלה מקרבך” — ש“שלישי המדבר”, עצמות ומהות, משלים את הימים החסרים והופכם למאירים (”מספר” מלשון ספיר), ולא עוד אלא שבכוח העצמות גם מסיר ומבטל את מחלת הרגש עצמו.

לזכות
כ"ק אדמו"ר שליט"א
מלך המשיח

יחי אדוננו מורנו ורבינו מלך המשיח לעולם ועד!

• • •

הלימוד העיון והשינון בחוברת זו לע"נ
הת' שמואל גרשון ז"ל מייזליש
נלב"ע כ"ט שבט ה'תשמ"א

•

ולע"נ משפיע הישיבה הרה"ת
אברהם בן ציון ז"ל מייזליש
נלב"ע י"ג טבת ה'תשע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

והקיצו ורננו שוכני עפר, והם בתוכם,
בהתגלות כ"ק אדמו"ר שליט"א מלך המשיח, תיכף ומיד ממש